

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

από τις ανασκαφές της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών (1884-1987)

Η επιστολή της βασίλισσας Λαοδίκης Γ΄ της Συρίας στους πολίτες της Ιασού (1967)

Η Ιασός βρίσκεται στην αρχαία περιοχή της Καρίας, σε έναν βαθύ κόλπο κατά μήκος της ακτής του Αιγαίου από την πλευρά της Μικράς Ασίας, ανάμεσα στη Μίλητο και την Αλικαρνασσό.

Η Ιασός υψώνεται σε μια απότομη ανηφορική χερσόνησο που απλώνεται στη θάλασσα προς τα νότια για περίπου ένα χιλιόμετρο. Η χερσόνησος δημιουργεί δύο λιμάνια, ένα ευρύτερο νοτιοανατολικά και ένα περισσότερο προστατευμένο δυτικά.

Η Ιασός υπήρξε μια μικρή πόλις και στις αρχαίες πηγές άφησε λίγα ίχνη. Τα κατάλοιπά της ήταν πάντως κάποτε επιβλητικά και, μέχρι τον ύστερο 19^ο αιώνα, σε καλή κατάσταση. Οι ταξιδιώτες και οι λόγιοι που την επισκέφτηκαν από τον 17^ο μέχρι τον 19^ο αιώνα άφησαν περιγραφές γεμάτες έκπληξη και θαυμασμό κυρίως για τα τείχη της, το θέατρο και, έξω από την χερσόνησο, για τον λεγόμενο «χερσαίο περίβολο» και την εκτεταμένη νεκρόπολη με θαλαμοειδείς τάφους.

Υλικό από την Ιασό έφτασε πάντως νωρίς σε ιδιωτικές συλλογές και σε μεγάλα ευρωπαϊκά μουσεία. Το έτος 1887 σηματοδότησε ένα ποιοτικό άλμα στη λιθολόγηση: λιθόπλινθοι από τα τείχη και το θέατρο αφαιρέθηκαν τότε για να κατασκευαστούν μόλοι στην Κωνσταντινούπολη. Παρόλα αυτά, ένας μεγάλος αριθμός ευρημάτων, επιγραφών και γλυπτών, διασώθηκε και από τότε εκτίθεται στον Κήπο των Αρχαιολογικών Μουσείων της Κωνσταντινούπολης.

Η Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών πραγματοποιούσε ανασκαφές στην Ιασό από το 1960 μέχρι το 1977. Η Σχολή στην πραγματικότητα ήδη το 1921 και το 1922, με πρωτοβουλία του διευθυντή Alessandro Della Seta, είχε κάνει εξερευνήσεις στις ακτές της Καρίας, που είχαν απασχολήσει και την Ιασό.

Τα προγράμματα αυτά συνεχίστηκαν πολλά χρόνια μετά, όταν διευθυντής της Σχολής ήταν ο Doro Levi. Ο Levi ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για τη σχέση ανάμεσα στην Καρία και τους προϊστορικούς πολιτισμούς του Αιγαίου και ως εκ τούτου για μια ανασκαφή των χώρων που βρίσκονταν στα παράλια. Μετά από δύο επιφανειακές έρευνες, το 1955 και το 1959, επελέγη η Ιασός και το μικρό χωριό Asin Kurin, που τότε ήταν προσιτό ουσιαστικά μόνον διά θαλάσσης.

Η ανασκαφή άρχισε το 1960. Οι πρώτοι απολογισμοί του Levi έχουν μια αόριστη ηρωική χροιά. Το 1960, το χωριό είχε επιτέλους συνδεθεί εσωτερικά με έναν στενό και ελικοειδή αμαξιτό δρόμο.

Εκείνο τον χρόνο για να μεταφερθεί το χώμα, επειδή δεν υπήρχαν καρότσια, κατασκευάστηκαν αυτοσχέδια φορεία.

Έλειπαν λοιπόν τα εργαλεία και επίσης και τα φάρμακα. Η τροφή ερχόταν από την Ιταλία, το νερό από τη Σμύρνη. Οι αγρότες και οι ψαράδες του χωριού διδάχτηκαν το επάγγελμα του εργάτη ανασκαφής και πείστηκαν να επιτρέψουν στις γυναίκες της οικογένειάς τους να εργαστούν στην Αποστολή. Στην αρχή οι τοπικές αρχές πρόσφεραν στην Αποστολή φιλοξενία στο σχολείο του χωριού, έπειτα η Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών ανακατασκεύασε ένα παλιό τελωνείο (kışla), που το 1965 έδωσε στο χωριό το καινούριο του όνομα Kızıslacık και έγινε η «οικία της Αποστολής». Κάποιοι θαλαμοειδείς τάφοι εκεί δίπλα διαμορφώθηκαν σε αποθήκες και κουζίνα. Για ολόκληρες δεκαετίες αρχαιολόγοι και μελετητές έτρωγαν και συζητούσαν μπροστά από αυτή την κουζίνα ενώ τα μάτια τους αντίριζαν την άγρια, αλλά με έναν γλυκό τρόπο οικεία, όψη της χερσονήσου.

Ο Doro Levi διεύθυνε την Αποστολή από το 1960 μέχρι το 1972. Τον διαδέχτηκαν με τα χρόνια, μέχρι το 2013, οι Clelia Laviosa, Fede Berti και Marcello Spanu. Το 1977 η Ιταλική Αρχαιολογική Αποστολή της Ιασού αποσπάστηκε από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών και υπαγόταν από τότε στο Υπουργείο Εξωτερικών, μέχρι τη διακοπή των δραστηριοτήτων της το 2013. Ο αρχαιολογικός χώρος πέρασε στη συνέχεια στην άμεση αρμοδιότητα των τουρκικών αρχών προστασίας και από το 2018 οι έρευνες διεξάγονται από το Πανεπιστήμιο του Ιονίου.

Η ανασκαφή ήταν πλούσια σε εκπλήξεις. Αποδείχτηκε ότι η Ιασός ήταν ένα κέντρο αρχαιολογικά και ιστορικά πολύ σημαντικό. Θα δούμε τώρα κάποια κατάλοιπα της πόλης, που κατά μεγάλο μέρος είχαν αποκαλυφθεί ήδη από τις δραστηριότητες της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών.

Αρχίζουμε από την αστική ζώνη που, ήδη από τη γεωμετρική εποχή, αντιστοιχεί *grasso modo* στη χερσόνησο. Οι ιταλικές ανασκαφές αφιέρωσαν τις περισσότερες δυνάμεις τους στον τομέα της αγοράς.

Πριν από τις έρευνες αναδιδόταν από το έδαφος μόνον το ανώτερο τμήμα ενός μοναδικού κίονα. Οι ανασκαφές, συνοδευόμενες από εργασίες συντήρησης, επανέφεραν στο φως τις στοές στην περίμετρο της αγοράς. Οι στοές που είναι σήμερα ορατές ήταν αφιερωμένες στους αυτοκράτορες Αδριανό και Αντωνίνο τον Ευσεβή, τα έτη 136 και 138 μ.Χ. Είναι πάντως βέβαιο ότι η ζώνη αυτή ήταν ήδη μνημειακή από τον 4^ο αιώνα π.Χ.: κάτω από τη νότια στοά των αυτοκρατορικών χρόνων πρέπει να υπήρχε μια στοά ονομαζόμενη του Ποσειδώνος, που μαρτυρείται από τις επιγραφές.

Η αγορά, στο κέντρο της οποίας βρίσκονται τα ερείπια μιας μεγάλης παλαιοχριστιανικής εκκλησίας, ερευνήθηκε και σε βάθος. Μπορέσαμε να πιστοποιήσουμε ότι η Ιασός είχε μια χιλιετή ιστορία. Βρέθηκε πράγματι μια ευρεία γεωμετρική νεκρόπολη, που ακολουπούσε με τη σειρά της σε κατάλοιπα που ανάγονται στην Εποχή του Χαλκού. Οι μελέτες, που πραγματοποιούνταν μέχρι σχετικά πρόσφατα, επιβεβαίωσαν την ύπαρξη τάφων, αρχιτεκτονικών κατασκευών και τεχνουργημάτων που πιστοποιούν, όπως ήλπιζε ο Λενί, συνδέσεις με την Κρήτη την εποχή των Πρώτων και, κυρίως, των Δευτέρων Ανακτόρων.

Η αγορά των αυτοκρατορικών χρόνων περιβάλλεται από στοές: εκείνες της νότιας, της ανατολικής και της βόρειας πλευράς ήλθαν στο φως ήδη από τις ανασκαφές της Σχολής. Κατά μήκος της ανατολικής στοάς βρισκόταν το *άγορανόμιον*, το γραφείο των αρχόντων που επέβλεπαν το εμπόριο. Στη μεγάλη αίθουσα στη γωνία με τη νότια στοά αναγνωρίστηκε ένα *Καυσάρειον*, χώρος στον οποίο λάμβαναν χώρα οι θείκες τιμές που απέτιαν στον αυτοκράτορα. Βόρεια από αυτό είναι ένα κτήριο χωρισμένο σε τρεις χώρους, που ερευνήθηκε καλύτερα από το 2000 και μετά και αποδόθηκε στη λατρεία των αιγυπτιακών θεοτήτων. Αυτό έχει σε δεύτερη χρήση τους πεσσούς της εισόδου, οι οποίοι αποσυναρμολογήθηκαν και ανακατασκευάστηκαν προσεχτικά, ενός κτηρίου του 4^{ου} αιώνα. Οι επιγραφές στους πεσσούς το ταυτίζουν με το Μαυσωλείον, με ένα κτήριο δηλαδή προς τιμήν του σατράπη Μαύσωλου, που προοριζόταν όπως φαίνεται για τη λατρεία του. Ο Μαύσωλος, που θάφτηκε στο φημισμένο Μαυσωλείο της Αλικαρνασσού, της πρωτεύουσάς του, ήταν μέλος της οικογενείας των Εκατομνιδών, μιας τοπικής γενεάς σατραπών που για μεγάλο μέρος του 4^{ου} αιώνα π.Χ. κυβέρνησε την Καρία εκπροσωπώντας τον Μεγάλο Βασιλέα της Περσίας. Τα μνημεία της Ιασού και οι έρευνες των Ιταλών ερευνητών πρόσφεραν αποφασιστική βοήθεια για την κατανόηση των σχέσεων ανάμεσα στους Εκατομνίδες και τις πόλεις που εξαρτιόνταν από αυτούς.

Κατά μήκος της νότιας στοάς ανοίγεται ένα άλλο σημαντικό μνημείο που ήλθε στο φως από τις ανασκαφές του Doro Levi: το *βουλευτήριον* της πόλης, τόπος συγκέντρωσης της βουλής, που υπήρχε τουλάχιστον από τον 3^ο αιώνα π.Χ. και είναι τώρα ορατό σε μια φάση των αυτοκρατορικών χρόνων.

Από τη νότια στοά και από το *βουλευτήριον* γινόταν η πρόσβαση σε μια δημόσια ζώνη που γνώρισε διάφορες φάσεις. Την αυτοκρατορική εποχή περιβαλλόταν από στοές και την έκλειναν νότια τρεις χώροι, τους οποίους μια επιγραφή καθορίζει ως εξέδρες. Στο εσωτερικό αυτής της ζώνης βρίσκονται τα κατάλοιπα ενός μικρού μαρμάρινου ναού εν παραστάσι που ανάγεται στον 4^ο αιώνα π.Χ. Κάποτε θεωρείτο ότι η συγκεκριμένη ζώνη ήταν αφιερωμένη στη λατρεία της πολιάδος θεότητας, της Αρτέμιδος Αστιάδος, αλλά αυτή η πρώτη ταύτιση δεν έχει στιβαρά θεμέλια.

Τα τείχη της πόλης, μήκους 2 περίπου χιλιομέτρων, περιέβαλλαν όλη τη χερσόνησο. Οικοδομήθηκαν κατά πάσα πιθανότητα την εποχή των Εκατομνιδών και έγιναν αντικείμενο συντήρησης μέχρι και τη βυζαντινή εποχή. Μέχρι το 1887 ήταν κατά μεγάλο τμήμα ακέραια. Σήμερα σώζονται λίγα τμήματα: ένα κοντά στη μύτη της χερσονήσου, ένα στη σημερινή είσοδο της αγοράς και ένα, πιο εκτεταμένο, στην ανατολική πλευρά του νησιού. Εδώ ανοίγεται άλλη μία από τις πύλες της πόλης, που τη βλέπουμε σήμερα στη βυζαντινή όψη της, 2,5 μ. επάνω από το επίπεδο του 4^{ου} αιώνα π.Χ. Δίπλα στην πύλη, έξω από τα τείχη, μία λιθόπλινθος με κύφωση και λεία ταινία φέρει μια υπέροχη επιγραφή του 4^{ου} αιώνα που δείχνει το όριο του τεμένους του Διός Μεγίστου. Εντός των τειχών υπήρχε στην πραγματικότητα μια ιερή ζώνη που είχε ανασκαφεί μόνον εν μέρει, αφιερωμένη στη λατρεία του Διός και της Ήρας και σε χρήση από την αρχαϊκή μέχρι τη ρωμαϊκή εποχή. Εδώ ήλθαν στο φως ένας ναΐσκος και μια πλακόστρωτη ζώνη που διατηρεί ακόμη πολλές βάσεις στηλών. Τα αναθήματα είναι συχνά υψηλής ποιότητας: ανάμεσά τους ξεχωρίζουν δύο κούροι και ένας αττικός μελανόμορφος κρατήρας με αφιέρωση σε καρική γλώσσα, που αποδεικνύει ξεκάθαρα τη «μικτή» πολιτισμικά φύση της κοινότητας της Ιασού την αρχαϊκή εποχή.

Ένα άλλο σημαντικό μνημείο είναι το θέατρο. Το κοίλον ήταν ακόμη ουσιαστικά ανέγγιχτο το 1887, όταν αφαιρέθηκαν οι 21 σειρές των εδωλίων του. Από αυτό σώζεται τώρα πια μόνον το περίγραμμα, ενώ τα επιβλητικά αναλήμματα, διατηρούνται σχεδόν εξ ολοκλήρου. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως τα κατάλοιπα της σκηνής των αυτοκρατορικών χρόνων, που έχει ενσωματώσει στοιχεία εκείνης της ελληνιστικής εποχής.

Σε ένα από τα άνδηρα της νότιας κλιτύς υψώνεται μια κομψή κατοικία με ευρύ περιστύλιο του 2^{ου} αιώνα μ.Χ., γνωστή ως «Οικία των ψηφιδωτών».

Στην περιοχή του ισθμού σώζεται ένα σημαντικό οχυρωμένο συγκρότημα, του 11^{ου} ίσως αιώνα, λεγόμενο «κάστρο του ισθμού»: αντιπροσωπεύει την πιο ακραία συρρίκνωση του βυζαντινού οικισμού και περιβάλλει μια συνοικία που, με τις σημαντικές θέρμες της, είχε σημαντική ανάπτυξη κατά τους αυτοκρατορικούς χρόνους. Τα τείχη αυτής της μικρής γειτονιάς στην εσωτερική πλευρά έτεμναν λοξά τη βορειοδυτική γωνία της αγοράς.

Στον 12^ο ή τον 13^ο αιώνα ανάγεται ίσως το *castrum* που περιλαμβάνει την κορυφή της ακρόπολης και εποπτεύει τη θάλασσα μέχρι τη χερσόνησο της Αλικαρνασσού. Τα τείχη που το περιβάλλουν, ενισχυμένα με 14 πύργους, ημικυκλικούς ή τετράγωνους, χρησιμοποιούν όχι σπάνια υλικό σε δεύτερη χρήση.

Έξω από τη χερσόνησο οι ανασκαφές έδωσαν και εδώ άφθονους καρπούς. Κατά μήκος μίας από τις οδούς πρόσβασης στην πόλη την ιστορική εποχή, ανακαλύφθηκε μία νεκρόπολη που ήταν σε χρήση ήδη από την 3^η χιλιετία π.Χ.: έχουν βρεθεί 96 ταφές της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού. Η περιοχή συνέχισε να αποτελεί νεκροταφείο και σε μετέπειτα εποχές.

Πιο κοντά στην πόλη, στη λεγόμενη «ζώνη του ισθμού», βρίσκονται οι πυλώνες και τα τόξα του υδραγωγείου της πόλης, της ρωμαϊκής εποχής, που ξεκινούσε από απόσταση 500 περίπου μέτρων βορειοδυτικά του ισθμού.

Μία από τις μεγαλύτερες επεμβάσεις της ιταλικής αρχαιολογίας στην Ιασό αφορούσε ένα μνημείο σε αυτή την περιοχή, το λεγόμενο *Balık Pazari*, η ιχθυαγορά στα τουρκικά. Η ονομασία οφείλεται στον Giacomo Guidi, που το 1921 ταύτισε τα αναδυόμενα κατάλοιπα του συγκροτήματος με την «ιχθυαγορά» που αναφέρεται σε ένα διασημοδοτικό ανέκδοτο για την Ιασό για το οποίο κάνει μνεία ο Στράβων. Πρόκειται στην πραγματικότητα για ένα ταφικό μνημείο, αποτελούμενο από ένα ευρύ τετράστω με πεσσούς και ημικυλινδρικούς θόλους και από ένα κομψό ηρώο. Το μνημείο, που αποκαλύφθηκε σε ερειπιώδη κατάσταση, φιλοξενεί από το 1995 το *Antiquarium* της Ιασού. Η αποκατάσταση του ηρώου είναι έργο της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών. Στη συνέχεια η Ιταλική Αποστολή φρόντισε για την αποκατάσταση των στοών.

Ανάμεσα στα τεκμήρια που ήλθαν στο φως με τις ανασκαφές της Σχολής, επιλέξαμε να παρουσιάσουμε μια επιγραφή που δημοσιεύτηκε, αμέσως μετά την ανακάλυψή της, στο *Annuario* της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών το 1967/1968 από τον Giovanni Pugliese Carratelli, έναν μεγάλο Ιταλό ιστορικό που μοιραζόταν με τον Doro Levi το ενδιαφέρον για τους πολιτισμούς της Εποχής του Χαλκού.

Πρόκειται για μια μεγάλη μαρμαρίνη στήλη που φυλάσσεται σήμερα στο *Antiquarium* της Ιασού, επάνω στην οποία έχουν χαραχτεί μία επιστολή της βασίλισσας Λαοδίκης, συζύγου του Σελευκίδη βασιλιά Αντίοχου Γ', και ένα ψήφισμα της πόλης σε απάντηση αυτής της επιστολής.

Η στήλη βρέθηκε τον Αύγουστο του 1967 στην επίχωση της ύστερης αρχαιότητας της κεντρικής πύλης του κτηρίου με τις τρεις εξέδρες νότια της αγοράς.

Το κείμενο είχε χαραχτεί με κομψά γράμματα σε δύο στήλες. Η πρώτη, ελλιπής στο κατώτερο τμήμα, έχει υποστεί λίγες απώλειες. Σημαντικές υπήρξαν αντίθετα εκείνες της δεύτερης στήλης. Το κείμενο αρχίζει με την ημερομηνία, που αναφέρεται κατά το σύνηθες με το όνομα του επώνυμου άρχοντα της Ιασού, του στεφανηφόρου Κυδίου, γιου του Ιεροκλέους. Διεξήχθη μακρά συζήτηση για την απόξεση που αφορά στις δύο πρώτες γραμμές και που φαίνεται να οφείλεται στο γεγονός ότι ήθελαν να εξαλειφτεί η αρχαιακή ένδειξη «επιστολή αποσταλείσα από τη βασίλισσα Λαοδίκη», που είχε κατά λάθος χαραχτεί από τον γραφέα.

Για αυτή την απόξεση και για την ανάγνωση του κειμένου ξέσπασε μια ζωνρή συζήτηση ανάμεσα στον Giovanni Pugliese Carratelli και τον μεγαλύτερο επιγραφικό της εποχής, τον Louis Robert. Παραδόξως ο Pugliese ανέγνωσε καλύτερα από τον Louis Robert τα ίχνη που υπήρχαν στο κείμενο, αλλά ήταν ο Robert αυτός που αναγνώρισε σωστά στο όνομα της Λαοδίκης, αποστολέα της επιστολής, τη σύζυγο του Αντίοχου Γ'. Το κείμενο έπρεπε λοιπόν να αναχθεί στην περίοδο που η Ιασός είχε κατακτηθεί από τον μεγάλο ηγεμόνα της Συρίας, στις αρχές του 2^{ου} αιώνα π.Χ.

Η επιστολή της βασίλισσας αρχίζει με τους χαιρετισμούς στη Βουλή και τον Δήμο της Ιασού. Η Λαοδίκη δηλώνει ότι γνωρίζει τις σοβαρές και αναπάντεχες δυσκολίες της πόλης (πρόκειται πιθανόν για αναφορά στον βίαιο σεισμό που έπληξε την περιοχή στις αρχές του 2^{ου} αιώνα π.Χ.) και αναγγέλλει ότι επιθυμεί να την ευνοήσει, ακολουθώντας αυτά που είχε θελήσει και είχε πραγματοποιήσει ο σύζυγός της, ο βασιλιάς Αντίοχος, ο οποίος, γράφει η Λαοδίκη, επανέφερε στην πόλη την ελευθερία και τους νόμους.

Η βασίλισσα διατάσσει κατά συνέπεια ότι για δέκα χρόνια θα στέλνονται στην πόλη 1000 αττικοί μέδιμνοι σίτου, δηλαδή πάνω από 50.000 λίτρα (50 μ³, ένα σιλό με διάμετρο 2,5 μ. και ύψος 10 μ.).

Η Λαοδίκη υποδεικνύει να πωληθεί αυτό το σιτάρι ώστε να δημιουργηθούν προίκες για τα πτωχά κορίτσια. Ανακοινώνει έπειτα ότι είναι διατεθειμένη να κάνει στο μέλλον και άλλες ευεργεσίες.

Ακολουθεί ένα μακροσκελές ψήφισμα του δήμου της Ιασού. Μετά τις καθιερωμένες διατυπώσεις, στη μακρά αιτιολογία η πόλη εκθέτει, από τη δική της οπτική, τα προτερήματα του βασιλιά Αντίοχου Γ' (και βέβαια και εκείνα της βασίλισσας, που όμως δεν σώζονται λόγω του κενού). Στη συνέχεια αποφασίζονται τιμές για τους ηγεμόνες).

Καθορίζεται πως από τότε και στο εξής η παραδοσιακή τελετή της μεταβίβασης των κλειδιών της πόλης ανάμεσα στους ύπατους άρχοντες της πόλεως, τους στρατηγούς, θα πρέπει να λαμβάνει χώρα μπροστά στον βωμό του Αντίοχου Γ': οι στρατηγοί που αναλαμβάνουν θα προσφέρουν εκεί θυσία στον βασιλιά και στους θεούς της πόλης. Η μεταφορική σημασία είναι εμφανής: τα κλειδιά, σύμβολο και εργαλείο ασφάλειας του κράτους, μεταβιβάζονται μπροστά στον βωμό του βασιλιά που, όπως έχει ειπωθεί στην αιτιολογία, απελευθέρωσε την πόλη, αποδεικνύοντας ότι είναι ο «φύλακας» της.

Αναφέρονται έπειτα οι τιμές για τη βασίλισσα.

Θεσπίζεται μία *ίερατεία* (και ως εκ τούτου μία λατρεία) για τη Λαοδίκη, που τιμάται με το όνομα Αφροδίτη Λαοδίκη: η βασίλισσα προσομοιάζεται όπως ταιριάζει με τη θεά που προκαλεί την ερωτική επιθυμία και που, κατά συνέπεια, προωθεί τον γάμο.

Στη συνέχεια το κείμενο γίνεται όλο και πιο αποσπασματικό. Καθορίζεται πάντως ότι η βασίλισσα θα τιμάται με μια πομπή και μία θυσία. Με την ευκαιρία της εορτής θα λαμβάνουν χώρα και προγαμιαίες τελετουργίες. Άλλες τελετουργίες καθορίζονται για τα έγγαμα ζευγάρια. Η Λαοδίκη, που φρόντισε για τις προίκες των πτωχών κοριτσιών και ενδιαφέρθηκε να εξασφαλίσει το μέλλον της πόλης, καλείται να προΐσταται του γάμου. Οι θεικές τιμές που αποδίδονται στους ηγεμόνες υπεισέρχονται και στην ιδιωτική ζωή πέρα από τη δημόσια.

Η Ιασός εισήγαγε μέτρα κατάλληλα για να αγκιστρώσει βαθιά τη νέα λατρεία των Σελευκιδών ηγεμόνων στη συνείδηση των πολιτών και στην ιδεολογία της πόλεως. Αναθεώρησε σημαντικές πολιτικές τελετές και σημαντικότερες ενέργειες της πολιτικής και θρησκευτικής ζωής, με έναν ακριβή διαχωρισμό ανάμεσα σε ανδρικούς και γυναικείους ρόλους, που αντιστοιχούσε εξάλλου στις διαφορετικές ευεργεσίες του βασιλικού ζεύγους. Η λατρεία των ηγεμόνων δεν είναι κάτι νέο σε μια κοινότητα που έχει πια απομακρυνθεί από την παραδοσιακή θρησκεία, αλλά εισάγεται στο σύστημα των προγονικών δοξασιών και τελετουργιών.

Το συγκεκριμένο κείμενο είναι πολύ γνωστό στους μελετητές της ελληνιστικής ιστορίας λόγω των πολιτικών, κοινωνικών, θρησκευτικών και πολιτιστικών επιπτώσεων. Ερευνήθηκε αποτελεσματικά η

επιδέξια ρητορική στρατηγική που χρησιμοποιήθηκε από τη βασίλισσα στην επιστολή της καθώς και από την πόλη στο ψήφισμα της απάντησης. Η βασίλισσα ανακοινώνοντας τις ευεργεσίες της ανακαλεί και αξιοποιεί τις γενναιόδωρες πρωτοβουλίες του συζύγου της. Η βασίλισσα εισαγάγει τη δική της ευεργεσία σε έναν μηχανισμό συνεχούς ανταλλαγής που κυβερνάται από την *χάρι*: οι προβλεπόμενες (και υποδεικνυόμενες) πράξεις ευγνωμοσύνης των κατοίκων της Ιασού θα προκαλέσουν καινούριες ευεργεσίες από τη βασίλισσα. Η πόλη απαντά αιτιολογώντας τις τιμές για το βασιλικό ζεύγος με τρόπο όχι λιγότερο μελετημένο. Η κατάκτηση της πόλης από τον Αντίοχο Γ' είχε νομιμοποιηθεί από τη Λαοδική ως «επανάκτηση». Η Ιασός την περιγράφει αντίθετα από τη δική της άποψη ως καλοπροαίρετη ενέργεια απελευθέρωσης, από την πλευρά του βασιλιά, ως ευεργέτη των Ελλήνων.

Στη δραστηριότητα της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών στην Ιασό οφείλεται, λοιπόν, ανάμεσα στα άλλα η ανάκτηση αυτού του εκπληκτικού τεκμηρίου, ιδιαίτερα εύγλωττου καθρέπτη ενός γενικού και κεφαλαιώδους φαινομένου της ιστορίας της ελληνιστικής εποχής, της ζωντανής σχέσης ανάμεσα σε ηγεμόνες και πόλεις.

Prof.ssa Roberta FABIANI

Πανεπιστήμιο Ρώμη 3
roberta.fabiani@uniroma3.it

Prof. Massimo NAFISSI

Πανεπιστήμιο της Περούτζα
massimo.nafissi@unipg.it